

Regioportret

Regio Zuid-Oost

De regio Zuid-Oost (Limburg) heeft te maken met bevolkingskrimp en een krimpend aantal mensen dat voor een opleiding in de techniek kiest. Tegelijkertijd speelt de overgang naar groene chemie een belangrijke rol, mede vanwege de sterke industriële basis van de regio. Chemelot, één van de grootste petrochemische industriële locaties in Europa, is hierin essentieel. Dit industriële cluster genereert maar liefst 30% van het Limburgse Bruto Binnenlands Product (BBP) en biedt werkgelegenheid aan 8.000 mensen direct op de locatie en nog eens naar schatting 16.000 daarbuiten.

Hoewel deze sector van grote waarde is voor de Limburgse economie, zijn er ook urgente personeelsproblemen in andere sectoren, zoals de zorg. De regio kampt met een structureel tekort aan arbeidskrachten. Beroepsopleidingen hebben bovendien moeite om studenten van buiten Limburg aan te trekken, aangezien het volgen van een opleiding buiten de eigen regio vooral bij wo-studies voorkomt. Deze combinatie van factoren maakt het tekort aan geschikte arbeidskrachten in Limburg bijzonder lastig op te lossen.

De Transitieopgave in Regio Zuid-Oost

De transitieopgave in Limburg omvat de transities op het gebied van klimaat, energie, circulariteit en digitalisering. Een belangrijk onderdeel hiervan betreft de inzet op verduurzaming van het chemisch industriecluster Chemelot. De inzet op innovatieve chemie wordt tevens gezien als groeimotor, die moet bijdragen aan de structurele transformatie van de regio.

Op basis van de visie Chemelot 2025 stelt Chemelot zich als doel door gezamenlijke innovatie de komende jaren uit te groeien tot de meest duurzame, veilige en competitieve chemiesite van Europa. Chemelot is op weg om het eerste chemiecluster te worden in Europa dat volledig klimaatneutraal en circulair is tegen 2050.

Limburg kent – sterker dan andere regio's in Nederland – krapte op de arbeidsmarkt, onder andere vanwege de grensligging en het imago als woon- en werkgebied. In combinatie met de transitievraagstukken op het gebied van klimaat, energie en circulariteit, evenals de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt ingezet door robotisering en digitalisering, bestaat er behoefte naar moderne competenties en vaardigheden. Dit leidt tot een vraag naar structurele investeringen in leven lang leren.

Hoe wordt samenhang en samenwerking gerealiseerd

Er is een speelveld met verschillende programma's en fondsen, waarbij per programma en project wordt afgestemd. Om bij het voorbeeld van Chemelot te blijven is er grofweg onderscheid te maken tussen twee aanpakken: een gecoördineerde en een samenhangende aanpak.

- Binnen de **gecoördineerde aanpak** brengt men ideeën samen en volgen daar idealiter gezamenlijk gedragen projecten uit. Dit vergt overleg tussen partijen en begeleiding om dit proces te faciliteren. Het helpt bovendien om een structuur op te tuigen om van idee tot project te komen (cf. de klassieke innovation funnel). Het platform van de Chemelot Circular Hub faciliteert overleg en samenwerking tussen regionale partijen en biedt (externe) begeleiding, met in het bijzonder binnen de human capital agenda van GroenvermogenNL.
- Een **samenhangende aanpak** impliceert ook het stapelen van programma's (zoals JTF, Opschaling PPS Beroepsopleiding, LLO Katalysator, enzovoort). De mogelijkheden tot stapelen wordt in de regel op projectniveau verkend, bijvoorbeeld binnen de Learning Community van de Chemelot Learning & Innovation Labs (CHILL). Via onder andere het Opschaling PPS-programma SNEL (Samenwerkend Netwerk van Ecosystemen in Limburg) wordt de verbinding gezocht tussen bestaande PPS'en in Limburg. Gezamenlijk werken deze partijen aan een versnelde en versterkte groei om in samenhang een grotere bijdrage te kunnen leveren aan de ontwikkeling van de regio. Over het algemeen is het realiseren van een samenhangende aanpak eenvoudiger voor onderwijs- en arbeidsmarktpartijen dan voor private bedrijven.

Actoren en consortia

Belangrijke spelers in het veld van HC voor de grondstoffen- en energietransitie zijn onder meer:

Provincie Limburg, SVOJPL, DaCapo College, stichting LVO, Brightlands-campusen in Venlo, Heerlen, Maastricht en Sittard/Geleen, Chemelot, Vista, Fontys, Gilde, Zuyd Hogeschool, Waterstofcoalitie, Limburgse Werkgevers Vereniging, Leo Loopbaan, Chemelot Learning & Innovation Labs (CHILL), Centrum voor Innovatief Vakmanschap Installatietechniek Limburg (CIVIL) en Stichting Onderwijs Midden-Limburg (SOML).

Succesverhalen in beeld

CHILL (Chemelot Learning & Innovation Labs), SNEL (Samenwerkend Netwerk van Ecosystemen in Limburg) en Doe-lab Zuid-Limburg zijn drie aansprekende casussen die in gesprekken met Regio naar voren komen:

CHILL streeft naar circulair leven, werken en ondernemen. De organisatie hanteert daarbij nadrukkelijk het uitgangspunt van het denken in collectieven en communities. Ze bouwen ecosystemen waarin studenten met docenten en opdrachtgevers uit het bedrijfsleven laten samenwerken om innovatievraagstukken op te lossen. CHILL verbindt daarmee het onderwijs en bedrijfsleven om vakinhoudelijk van elkaar te leren en met elkaar te kunnen innoveren.

CHILL speelt een belangrijke rol in het realiseren van regionale doelen binnen nationale programma's zoals JTF en PPS Opschaling. Er wordt gewerkt aan de verdere uitbouw van CHILL als een breed inzetbare publiek-private learning community en de versterking van samenwerking binnen initiatieven zoals het PPS Opschalingsproject SNEL.

[Leer meer van CHILL onderaan](#)

SNEL richt zich op drie pijlers: verduurzaming (circulaire transitie van materialen, grondstoffen en processen in de procesindustrie, gebouwde en agro-food omgeving), digitalisering (als versneller van de transities d.m.v. inzet van Artificial Intelligence, innovatieve digitaliseringsoplossingen en big data binnen MKB en onderwijs) en innovatie (van materialen en processen van en voor de beroepspraktijk en in het onderwijs). SNEL markeert voor de regio een startpunt om samenwerking op deze gebieden stevig te verankeren in deze regio en een boost te geven aan de Circulaire Economie in Limburg.

Doe-lab Zuid-Limburg is opgezet om onderzoekend en ontwerpnd leren in het primair onderwijs te ondersteunen in de Westelijke Mijnstreek. Het doel van het Doe-lab is het realiseren van een ontwerp-, test- en maakpilot voor. Onder deskundige begeleiding vinden leerlingen hier antwoorden op (zelf) ontwikkelde onderzoeksvragen in de wereld van de wetenschap en (creatieve) techniek, door te ontdekken en experimenteren. Het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en bedrijfsleven werken in deze proeftuin samen aan relevante thema's en projecten. Zij zoeken daarbij aansluiting bij de lopende projecten van STO Zuid-Limburg.

Wat zijn knelpunten bij het realiseren van een samenhangende aanpak?

Het landschap van regelingen wordt als versplinterd ervaren. Er is geen gebrek aan middelen, maar die middelen zijn verdeeld over een breed scala regelingen, waardoor (potentiële) initiatiefnemers het overzicht kunnen verliezen. Daarnaast kunnen organisaties door absorptiecapaciteit tegen een grens aanlopen in hoeverre ze mee kunnen doen; voor bedrijven worden restricties rondom staatssteunregels – en de administratieve lasten die daarbij komen kijken – ook een afweging. Bovendien zijn regelingen niet altijd op elkaar afgestemd, wat leidt tot een veelvoud aan regelingen met verschillende voorwaarden en eisen.

Een van de uitdagingen in het streven naar samenhang is het gebrek aan experimenteerterruimte. Veel landelijke programma's en calls voor proposals zijn vaak zo strak ingericht dat innovatieve oplossingen worden beperkt. Dit beperkt de mogelijkheden. Een versoepeling van de regeldruk zou hier een positief verschil kunnen maken.

Een ander concreet voorbeeld van de uitdagingen in de samenwerking met nationale programma's is de ervaring met het combineren van JTF en PPS Opschaling Beroepsopleiding. Bij een poging om financiering uit deze programma's te combineren, duurde het maanden voordat duidelijk werd of dit überhaupt mogelijk was. Dit illustreert hoe moeizaam het kan zijn om verschillende nationale initiatieven als 'puzzelstukken' op elkaar te laten aansluiten. In de praktijk ontbreekt vaak de vanzelfsprekendheid om deze programma's effectief te integreren, wat extra tijd en inspanning vraagt van regionale partijen.

Er zijn relatief veel Groeifondsprojecten. Sommige stakeholders hadden liever gezien dat er per saldo minder projecten waren en dat de gehonoreerde projecten relatief meer geld beschikbaar hadden gehad. Die projecten hadden dan een grotere slagkracht kunnen hebben en specifiek toegespitst kunnen worden op het aanpakken van transitieopgaven.

Witte vlekken in de samenhangende aanpak & Suggesties vanuit de regio

De bestaande regelingen (JTF, LLO Katalysator, enz.) hebben ambitieuze doelstellingen. Alleen al in het kader van JTF beogen de projecten van GroenvermogenNL circa 3.500 werknemers bij- en om te scholen, 180 docenten te professionaliseren, een instroom van 1.000 nieuwe werknemers naar de groene chemie te realiseren en 100 bedrijven te begeleiden in de transitieopgaven. Het is nog onzeker in hoeverre de huidige projecten daarin slagen. Mogelijk zijn hiervoor extra inspanningen en/of initiatieven nodig.

Deze ambitie wordt bovendien geconfronteerd met complexe regionale uitdagingen, zoals bevolkingskrimp, een aankomende pensioengolf en structurele krapte op de arbeidsmarkt. Hoe kan de regio daarop het beste op inspelen? Er is daarbij behoefte aan een flexibel en responsiever onderwijsaanbod, een betere aanpak om zij-instromers aan te trekken, en een sterkere organisatie van levenslang ontwikkelen in samenwerking met werkgevers. Daarnaast zijn er kansen in persoonlijke begeleidingstrajecten om werklozen en werkzoekenden sneller te matchen met werkgevers en in het toepassen van arbeidsbesparende maatregelen om de krapte te verminderen.

Handige bronnen voor het realiseren van een samenhangende aanpak

Regio HCA ICT Limburg | HCA ICT - HCA ICT
Provinciaal Programma Energiestrategie 2024 | Lokale wet- en regelgeving
Sterk Techniekonderwijs
Just Transition Fund (JTF) | Business.gov.nl
Regio Zuid-Oost Nederland - GroenvermogenNL
Over CHILL - CHILL

Succesverhalen in beeld

Elke regio heeft unieke successen geboekt door de samenwerking met nationale programma's en de inzet van lokale actoren. Deze voorbeelden laten zien hoe een samenhangende aanpak leidt tot concrete resultaten en bieden een leidraad voor iedereen die een soortgelijke aanpak overweegt.

[Bekijk hieronder de aanpak van CHILL](#)

Chemelot Learning & Innovation Labs (CHILL)

De Chemelot Innovation and Learning Labs (CHILL) is gevestigd op de Brightlands Chemelot Campus in Geleen, het middelpunt van de chemiesector in Limburg. Voor de regio is het van belang dat Chemelot een transitie maakt van fossiele arbeidsmarktinzet om een veerkrachtige en weerbare beroepsbevolking te creëren die past bij de nieuwe duurzame werkgelegenheid in de regio. CHILL is een organisatie die onderwijs en bedrijfsleven verbindt om vakinhoudelijk van elkaar te leren en met elkaar te kunnen innoveren.

CHILL heeft als doel talent te ontwikkelen en voor te bereiden op de (duurzame) arbeidsmarkt, met een focus die reikt van jongeren tot werkenden die zich willen laten omscholen. Oorspronkelijk lag de nadruk op bedrijven en studenten in de chemie en materialen, vooral rondom Chemelot. Tegenwoordig heeft CHILL een bredere thematische focus, waaronder ook bedrijfsmatige en economische vraagstukken, en zijn vier Brightlands-campusen betrokken.

3 strategische pijlers

- Bright:** Het enthousiasmeren van jongeren voor techniek, van primair en voortgezet onderwijs tot de PABO, om techniek als carrièeroptie bekend te maken.
- Innovation & Learning:** In de labs werken studenten van Zuyd Hogeschool en andere instellingen aan echte opdrachten uit het bedrijfsleven.
- Talent Office:** Het verder ontwikkelen of omscholen van werkenden, met speciale aandacht voor zij-instroom in functies zoals procesoperators.

Organisatie

CHILL is 50% in eigendom van onderwijsinstellingen (mbo, hbo en wo) en 50% van het bedrijfsleven. Het is gestructureerd als een BV met daarboven een stichting, waarin de deelnemende partijen **mede zorg dragen voor cofinanciering**. Dit ecosysteem wordt verder ondersteund door inkomsten uit commerciële opdrachten. Deze opzet stimuleert samenwerking tussen de onderwijsinstellingen en voorkomt samenwerkings concurrentie.

Een belangrijk kenmerk van CHILL is het samenstellen van multidisciplinaire teams, waarin studenten van verschillende niveaus samenwerken aan opdrachten – net zoals in het echte bedrijfsleven. Zonder een platform als CHILL zou dit moeilijk te realiseren zijn, mede door de 'Not Invented Here'-houding van sommige organisaties.

Samenhang in de praktijk

Voor het realiseren van samenhang in de regio spelen GroenvermogenNL en JTF een belangrijke basis:

- Met de HCA van GroenvermogenNL wil de regio CHILL als Learning Community versterken, maar ook andere programma's worden geïntegreerd in de doelstellingen van CHILL en de regio. Zo is CHILL leadpartner in project SNEL (Samenwerkend Netwerk van Ecosystemen in Limburg) waarbij met verschillende PPS'en uit de regio in het kader van het programma Opschaling PPS'en Beroepsopleiding de komende jaren stappen worden gezet om dit PPS'en uit te bouwen en met elkaar te verbinden.
- CHILL heeft het voortouw genomen in het JTF-project 'Chemelot HCA Transitie Groene Chemie' om specifiek voor Chemelot: 1) meer werknemers in te laten stromen, 2) huidige werknemers bij te scholen (LLO) in het omgaan met de gevolgen van de transitie naar de groene chemie en 3) hen naar de best passende werkplek in de groene chemie te begeleiden.
- JTF-projecten beropsonderwijs kunnen het referentiekader zijn voor de verdere ontwikkeling van het opleidingsaanbod.

Aanpak CHILL:

In tegenstelling tot landelijke programma's die vaak een top-down benadering hanteren, kiest CHILL voor een bottom-up aanpak. Dit betekent dat er per project wordt gekeken welke programma's het beste aansluiten bij de behoeften van de regio, zoals de rol van waterstof als bouwsteen voor de chemie in plaats van als energiedrager, afhankelijk van de lokale context. Bij CHILL ligt de nadruk op informele samenwerking en het benutten van elkaars netwerken. Veel formele samenwerkingen ontstaan op een **organische manier**. Deze aanpak voorkomt de rigiditeit die vaak gepaard gaat met formele samenwerkingsverbanden. Dankzij de informele structuur behoudt CHILL de regie over zijn koers en kan het flexibel reageren op actuele uitdagingen.